

KNJIŽEVNA POROČILA

Dve knjigi o slovenskih možeh. (Avgust Pirjevec, Slovenski možje. Založila Družba sv. Mohorja. Prevalje. 1927. 319 str. Lesorezi Miha Maleša. Mohorjeva knjižnica 20. — Ivan Lah, Vodniki in preroki. Vodnikova družba. Ljubljana. 1927. 126 str.)

Obe slovenski ljudsko-knjižni družbi — Vodnikova in Mohorjeva — sta skoro istočasno čutili hvalevredno potrebo, da seznanita svoje čitatelje s slovensko kulturno preteklostjo v njenih glavnih predstaviteljih. Težnja, zanesti pojmovanje in zmisel za kulturno tradicijo med najširše plasti ljudstva, je danes, ko se evropski človek nahaja na nekem kritičnem duševnem razdobju, pri vseh narodih zelo aktualna. Tudi slovenski preprosti človek bo iz teh dveh publikacij, upam, črpal pogum za sedanjost, vero za bodočnost in pa zavest, da ni sin kakega duševno brezimnega, parijskega naroda, v kulturnem občestvu duhov in ljudstev naroda tretje ali četrte vrste... Ako se to zgodi, potem sta knjigi vzlic svojim eventualnim hibam in pomanjkljivostim izvršili svojo nalogo in tako izpolnili občutno vrzel v našem popularnem slovstvu.

V predgovoru k drugemu delu knjige pravi Pirjevec, da nam bo po njegovih «Slovenskih možeh» «jasno kulturno prizadevanje našega naroda in njegova duševna moč, izražena v njegovih sinovih, od prebujenja do najnovejše dobe.» V prvem delu so očrtani možje, ki so bili «stožerji, po katerih je vzkliko in se razvijalo naše kulturno življenje», v drugem delu pa so kratko, jako kratko skicirane osebe, ki so bile «čeprav ne stvaritelji in borci v prvih vrstah, vendarle za razvoj raznih kulturnih panog med Slovenci zelo pomembni». Prvi del knjige obsega nad štirideset imen, drugi nad trideset. Delo je sestavljeno po premišljenem načrtu. Glede marsikatere sprejete osebe bi se dalo debatirati, a v splošnem se je pisec ravnal po načelu, da opiše samo osebo, za katero razpolaga tudi s sliko. Iz tega razloga je moral odpasti življenjepis Kopitarja, ki bi gotovo sodil v zbirko «stožerjev»; prav tako ni v knjigi Dalmatina. Vzlic temu načelu pa bi pisatelj moral slovenskim protestantom posvetiti nekoliko več važnosti. To mogočno gibanje, ki je Slovincem v pol stoletja iz ničesar ustvarilo celo književnost, se ne more in ne sme odpraviti z edinim Trubarjem. Pirjevec bi moral protestantovskim pisateljem odmeriti posebno črtico, v kateri bi očrtal glavne zastopnike, njih delo in pomen, kakor je to storil v dobrem članku o «ljudskih pesnikih» Drabosnjaku, Andreašu, Kračmanu in Modrinjaku, kjer je tudi objavil samo Modrinjakovo sliko. Istotako bi smel biti v knjigi urednik Levec, igralec Verovšek, pravnik Žolger in še kdo.

Vendar je tudi tako zbran narod v vseh svojih slojih in zastopnikih. To je pisana vrsta obrazov od preprostega kmetovalca Černeta do tipičnega učnjaka Popoviča, od ljudskega pevca Kračmana do velikega umetnika Prešerna; duhovnik poleg zgodopisca, jurist in zdravnik, evropsko naobražen mecen in droben prosvetni delavec, glasbenik in slikar, misijonar in škof, politik in ideolog, sadjerejec in čebelar... Življenjepisi so podani v kratki, zgoščeni obliki, pisani na preprost, lahko umljiv način, nekoliko suhotno, a stvarno. Pisatelj je hotel poudariti zlasti to, kar je v stiku s kmetom. Tudi metoda piščeva je preprosta: življenjepisnim podatkom slede dela. Biografski podatki, posebno pa številne letnice, bi se dali mestoma skrčiti, za deli bi morala slediti kratka in ostra karakteristika opisane osebe in njegovega celokupnega

dela. Opisane može je skušal avtor ponekod organsko vezati med seboj, drugje mu to ni uspelo.

Piscu pa se pozna, da je svoje može dobro preštudiral in da zajema iz polnega. Najbolj prikupna je njegova stvarnost in treznost. Občutnejših netočnosti nisem zasledil. Zato so kakovostno članki na razmeroma enaki višini, le pisani so nekateri z manjšo toploto in so zategadelj nekoliko medlejši. S simpatijo in toploto je pisan članek o «bratcu Andreju»...

Lesorezi M. Maleša, delani često po slabih fotografijah, niso vedno posrečeni. Slikarjev primitivistični način je zabrisal marsikateremu obrazu njegovo karakteristično črto. Tako n. pr. Cankarjev portret v tej obliki gotovo ni sprejemljiv.

Pirjevčeva knjiga bo v splošnem ustrezala svojemu namenu; preprostejšemu slovenskemu človeku bo predvsem uspešno nadomeščala težje dostopni «Slovenski biografski leksikon».

Ivan Lah je svoji knjigi dal ožji okvir. «Namen naše knjige je, podati iz velikih slovenskih mož samo glavne in največje,» pravi pisatelj in citira znani Carlylejev stavek, da je «zgodovina sveta življenska zgodovina velikih mož.» Tako je Lah pod nekoliko pesniškim naslovom «Vodniki in preroki» opisal štirinajst mož: Trubarja, Valvasorja, Vodnika, Prešerna, Vraza, Bleiweisa, Levstika, Stritarja, Jurčiča, Gregorčiča, Aškerca, Tavčarja, Kreka in Cankarja, jih poskusil z uvodno in zaključno besedo organsko zvezati med seboj ter tako podati Slovencem poljudno duhovno zgodovino slovenskega naroda v življenjepisih njegovih velikih mož. Vendar je pisatelj okvir vsekakor preozek; kakor je razvidno, se je Lah oziral samo na književnike in politike, docela pa je prezrl znanstvenike in umetnike neliterarnih strok, ki so nedvomno tudi bistveno sooblikovali slovenskega duha. Rutiniranega novelista pa izpričuje spretnost, s katero Lah veže in spaja posamezne osebe in dobe, tako da knjiga v neki meri res nudi vtis organske, zaključene enote. Carlyle, ki ga Lah citira, je s svojimi junaki podal nekaj izbornih portretov in je s svojim Cromwellom ustvaril eno najsijajnejših angleških kritičnih, življensko verodostojnih študij. A tudi o njem sodi angleški esejist Frank Harris, da je bil «preromantičen umetnik in prevelik oboževatelj junakov, da bi umel podajati njih hibe in pomanjkljivosti». Tudi Ivan Lah je romantik, ki rad idealizira. Kajti tudi «vodniki» in celo «preroki» imajo svoje človeške napake. Ako bi pisatelj teh slabosti tako dosledno ne preziral ter nam jih poleg vrlin očrtal z vsem človeškim razumevanjem, bi nam opisane osebe stale življensko bliže, a bi zato ne bile prav nič manjše.

Kvalitativno so članki na precej različnih stopnjah. Valvasor je dobro očrtan, mnogo bolje od Trubarja; zanimivi so zlasti številni in umestni citati. Tudi Vodnik ustreza, kjer pa pogrešam slike Linhartove. Tragedije Prešernovega življenja pa Lah ni zajel, prav tako Levstikovega in Cankarjevega ne. Te tri najvidnejše, v svojem bistvu globoko tragične postave slovenske kulturne preteklosti bi zahtevale globljega in pronikavejšega peresa. Kako bridke smrti so umirali ti trije možje — Prešeren razočaran in obupan, duševno ubit, Levstik, ki mu je po mrtvem čelu lazil mrčes, versko blazen, Cankar fizično strt, duševno čil, a že kakor v neki transcendentalni odsotnosti — to poglavje iz naše preteklosti bo treba čimprej napisati: sodobnikom v svarilo, potomcem v pouk. Lah pa je vzlic številnim citatom odmeril Prešernu celo manj prostora, nego ga ima kondenzirani, strogo biografski članek Grafenauerjev v njegovi «Kratki zgodovini slovenskega slovstva». Sinteze Lah ni podal. — Dobro je karakteriziran Vraz (str. 42.), zanimiva je tudi piščeva konstatacija na str. 44.:

«Naše jezikovno vprašanje se je razjasnilo; kar ni bilo mogoče takrat, ne bo mogoče nikoli».

Lah piše živahno in neposredno, včasi naravnost z entuziazmom; nekateri odstavki se čitajo kakor novele. Ta «novelistični» način ima to svojo prednost, da bodo preprosti čitatelji njegovo knjigo radi čitali, ima pa tudi svojo nevarnost, ki tiči v tem, da postane pisatelj nejasen, širokobeseden, s težnjo po idealiziranju in da zaide v netočnosti, ki presega meje pesniško dovoljenega. Poljudna portretna študija bi morala biti nekako na meji znanstvenega in umetniškega oblikovanja, nikakor pa ne sme nasprotovati znanstvenim izsledkom ali življenskim dejstvom.

Lah ponavlja (str. 9.) prosto po Grafenauerju, da sta izšli prvi dve slovenski knjigi leta 1550.; Pirjevec se izraža oprezneje in pravilneje, da smo Slovenci dobili prvi dve slovenski knjigi okoli leta 1551. (str. 12.). Ni točno, da je Prešeren «leta 1820. dovršil gimnazijo in licej ter odšel na Dunaj študirat pravoslovje» (str. 32.). Prešeren je leta 1821. končal gimnazijo in licej v Ljubljani ter dovršil na Dunaju tretje leto «filozofije», na kar je študiral pravo. Preohlapna je nadalje trditev, da je Prešeren, vrnivši se v Ljubljano, «vstopil v službo pri finančni prokuraturi, ker pa je čutil pritisk tujstva, je vstopil v pisarno dr. Crobatha kot odvetniški koncipijent» (str. 33.). Bivanje v Celovcu je prav zanimiv intermezzo v Prešernovem življenju! Pri Levstiku bi bilo treba omeniti, da je dal pobudo za ustanovitev «Maticе Slovenske» in «Dramatičnega društva». Čudna pomota se je vrnila piscu na str. 102., ko piše o Tavčarju: «Balkanski topovi leta 1912. pretresajo belo Ljubljano. Držayna oblast preži na zadnji ostanek slovenske samostojnosti. Dr. Tavčar županuje in piše ‚Visoško kroniko.‘» «Visoške kronike» Tavčar vendar ni pisal pred vojno! Kakor ugotavlja Prijatelj v «Slovenskih pisateljih», je bila «Visoška kronika» napisana v letih 1918./1919., «Cvetje v jeseni» pa v letih 1916./1917. O Kreku trdi Lah, da je bil «leta 1895. izvoljen v državni zbor, kjer je poslej do smrti zastopal in zagovarjal pravice slovenskega ljudstva» (str. 109.). Pravilneje bi moralo biti, da je bil Krek leta 1897. prvič izvoljen za državnega poslanca, leta 1900. odklonil novo izvolitev in jo leta 1907. zopet sprejel. — Nejasna mi je kombinacija na str. 3., da je delo Cirila in Metoda «sinilo mimogrede celo v zaprte predele korotanskih gorá, da je vtisnilo svoj pečat v brižinske spomenike». «Spomin na ‚Staro pravdo.‘» ima po moji sodbi bolj socialno, nego nacionalno ozadje. Uvodni stavki v članku o Levstiku pa so končno tudi za preprostega čitatelja vendarle preveč — preprosti.

To je samo nekaj obrobni opazk, ki pa, kakor tudi težnja piščeva po idealiziranju oseb (Vodnik, mestoma Tavčar, Gregorčič, Stritar i. dr.), katera kritičnejšega čitatelja neprijetno moti, vendarle ne morejo zmanjšati bistvene vrednosti Lahove knjige. Ta vrednost je, kot že omenjeno, predvsem v načinu pripovedovanja, v živahnem, zares poljudnem in privlačnem tonu, ki bo preprostega človeka mikal in vabil, da se bo z lahkoto vsaj v glavnih potezah seznanil s slovensko kulturo in literarno preteklostjo. S tem pa je delo izpolnilo svojo dolžnost. — Knjigo, ki je izšla v zelo okusni in prikupni opremi, nazorno krasi številne posrečene in prav zanimive reprodukcije krajev in oseb.

Fran Albrecht.

France Veber: Idejni temelji slovanskega agrarizma. Programatična socialna študija. Izdala in založila «Kmetijska tiskovna zadruga v Ljubljani». 1927. Str. IV + 335.

Knjiga z zgornjim naslovom je že deveto delo našega neumornega filozofa Vebra. Vse njegove stvari so precej obsežne, nad 200 do preko 600 strani,

tekom sedmih let in vse v pristnem, a vendar doumnm, znanstvenem duhu! Ker knjiga ni našla onega odmeva v znanstvenih krogih, kakor bi zaslužila, pa tudi ne v ostali inteligenci, posebno še oni, ki se strokovno bavi s socialnimi problemi, ali pa praktično udejevuje na socialnem polju, ne pri poklicnih politikih in pedagogih, zato čutim potrebo, da nanjo opozorim z vročo željo, da kleno zrno požene svoj sad na pripravi njivi.

Delo je razdeljeno poleg uvodnih misli na pet poglavij: družina in narod, sloj in slojna produkcija, sinteza obeh, agrarizem — osnova sociologije ter agrarizem kot svetovno-življenski nazor. Zgodovina človeštva je zgodovina njegovega razvoja, njegovih idej in vrednot, ki jih skuša na svoj način realizirati. Vsaka kulturna doba izraža te izvestne ideje in vrednote. Višina kulture, nje napredek, oziroma nazadovanje, zavisi ne samo od višine dotičnih idej in vrednot, ampak tudi od popolnosti izoblikovanja teh vrednot. Zadnjega pisatelj ni poudaril, dasi so bili časi, ko se je v prvi vrsti le zadnji činitelj uvaževal, n. pr. precenjevanje oblike ali lika v impresionizmu in nasprotno v ekspresionizmu. Pisatelj loči štiri dobe človeške zgodovine: dobo prirodnega, metafizičnega, kompromisnega in socialnega pojmovanja človeka ter imenuje tretjo le pripravljalno dobo za sedanjo, ki hoče biti izrazito socialna. Socialna doba je bila sicer že srednjeveška s svojim socialnim in metafizičnim univerzalizmom, ki je posameznika do mozga podružabil na vseh področjih. Individuum ni imel svoje volje; obvladala ga je volja zajednice, v kateri je zrastel, obvladala ga je cerkev s svojim naukom ter ga navduševala za boljši svet, a jačilo je to naziranje še znani problem o univerzalijah, zlasti ona smer, da je splošnost nad čutnim svetom v svetu idej kot pralik (*universalia ante res*). Vendar je pa ta srednjeveški socialni univerzalizem s svojim malikovanjem družbe enako enostranski, kakor je v novejši dobi individualizem, ki se razbije ob problemu zajednice. Veber meni, da je današnja četrta doba samonikla, ki hoče urediti v prvi vrsti razmerje človeka do človeka, ne pa kakor prejšnje, odnos do prirode ali do Boga. Prej bi trdil, da je kompromisna, ker hoče izvršiti faktično sintezo med univerzalizmom in individualizmom, ki obstoja v teoriji že od Kanta in Schleiermacherja, v personalizmu. Saj sta znani od takrat imperativni gesli: «Stori svojo dolžnost v službi človeštva ter ne zabi pri tem svoje osebe!» in «Delaj na razvoju svoje osebe ter pazi na skladnost z zajednico in čast človeštva!» Res je sicer, da veliki pokreti v človeškem življenju nastojajo radi velikih in izrednih dogodkov, ki človeštvo do dna duše pretresejo ter ga zopet nauče — moliti, zopet ceniti večne vrednote. Take vrste dogodek je bila svetovna vojna z vsemi posledicami, a ideje in vrednote so bile že pripravljene ter so se človeštvu prikazale le z večjim in močnejšim sijajem. Zato je težko govoriti o samoniklosti in o prelomu najnovejše dobe, pač pa o preokretu in razvoju.

Socialno razmerje človeka do sočloveka označuje Veber kot psihološko, pa ne toliko umske kakor predvsem nagnonske narave, kjer igrajo čuvstva in stremljenja glavno vlogo. Iz tega socialnega vidika mu razpadejo človeške zajednice v dve vrsti: na eni strani v družino, pleme, narod, raso in človeštvo, na drugi strani pa v vse posamezne sloje ali stanove od zemljedelca, obrtnika, industrijca do umetnika, znanstvenika itd. Kot temeljni edinici nam Veber v prvi vrsti na podlagi podrobne psihološke analize izkaže družino in narod, prvo v glavnem kot instinktivno-animaličnega občutja, drugo bolj racionalno-duhovne oblike. Človek kot pripadnik teh edinic je križišče kaj različnih svetov: anorganskega, organskega, biološkega (animaličnega) ter kulturnega

(normativnega) sveta, zato je tudi tako komplicirano bitje na podlagi medsebojne zakonite zveze teh štirih sfer nižjega in višjega reda, ki kaže neodvisnost nižjih od višjih, pa zavisnost višjih od vseh nižjih. Človeško življenje se potemtakem razvija ter se dotika na eni strani življenja «živali», na drugi strani pa se približuje življenju «angela», kolikor goji v družini instinktivno-animalično plat na prvi, oziroma kolikor neguje izključno racionalno-duhovno (kulturno) življenje v obliki «človeštva» na drugi strani, v narodu samem pa si tako rekoč držita ravnovesje žival in kultura. Šele v naciji prav za prav prevladuje duhovno (kulturno) življenje, dasi Veber pojem nacije rabi bolj v zmislu rase, ko govori o germanski, romanski slovanski naciji, namesto rasi. Še eno izpopolnitev te prve linije socialnega razvoja človeškega življenja bi bilo na tem mestu omeniti, to je kulturno okrožje, ki obsega več nacij, oziroma ras, v eno kulturno skupino; saj govorimo o kulturnem zapadu, ki ga ločimo od kulturnega vzhoda. Tako bi izpolnjena prva vrsta edinic nudila tole sliko: družina, pleme, narod, nacija, rasa, kulturno okrožje, človeštvo, kjer bi tvorila družina korenino, narod deblo, kulturno okrožje krono razvojnega «drevesa» socialnih edinic, katera se dviga vedno više k vzoru človeštva — človečanstvu.

Drugo važno delitev zajednic na sloje ali stanove gradi Veber enako na določene duševne temelje in tudi tu izkleše zakonite odnošaje med njimi, zasidrane v strukturi človeške psihe. Kakor proizvaja prva vrsta zajednic od družine do človeštva predvsem življenje samo ter prideluje zato potrebne življenske energije, bodisi animalične, bodisi duhovne, zaradi česar jo povsej pravici Veber imenuje formalno produkcijo, tako producirajo sloji s pomočjo družinsko-narodnega življenja predmete ali objekte, potrebne za tako ali drugačno animalično-duhovno življenje samo. Zaradi tega je družinsko-narodno življenje formalni, slojno delo pa materialni plod teh edinic, kateri izvira iz splošnih, duhovnih sposobnosti človeka ter meri na proizvajanje socialno vrednih predmetov. Razlike med sloji gradi Veber logično na teh treh razlikah proizvajanja: 1.) kaj se proizvaja, 2.) kako in 3.) v kateri okoliščini. Prvo imenuje razliko v objektih, drugo v načinu in tretjo v okolišju produkcije. Te razlike tvorijo razne vidike ali razvrstila, po katerih razpadejo razne slojne produkcije, oziroma pristojni sloji sami, na razne vrste. Objekti slojne produkcije pa so nositelji socialnih vrednot ali v zvezi z njimi; zato socialne vrednote določajo razvrščanja raznih slojev. Ker pa so zopet Vebru v rednote v tesni zvezi z določenimi psihičnimi pojavi, namreč s čustvi, tako da bi sploh brez teh «že beseda vrednota bila prazna beseda brez vsakega lastnega pomena». Če bi n. pr. človek ne doživljal določenih čustev, ko n. pr. je in pije, posluša pesem, sliši tako ali tako novico, zadene srečko ali ne, daruje revežu ali se huduje nad njim, manifestira za narodno zedinjenje ali čita o narodnem preganjanju, je v duhu zbran itd., bi ne poznal pozitivnih vrednot prijetnosti, lepote, resnice, sreče, dobrosti, svobode, svetosti, oziroma negativnih (polarnih) vrednot. Taka razdelitev vrednot je psihološka. V Vebrovi terminologiji izrazimo kratko takole: čustva predočujejo vrednote ali kažejo na vrednote, so predočevalci vrednot. Vendar pa je v psihologiji še to vprašanje jako sporno zaradi tega, ker ne moremo na enak način ločiti doživljanja od doživetega (predmeta) kakor ločimo dojetanje predmeta in dojeti predmet, n. pr. gledam knjigo in doživljam veselje. V primeru doživljanja veselja nad uspehom n. pr. je doživljanje z uspehom v taki tesni zvezi, oziroma zlito v en pojav, da le v naknadni refleksiji oboje ločimo, oziroma da sočasno dojemamo uspeh in doživljamo veselje, ko se dojetanja niti ne zavedamo

radi premoči čuvstvovanja. Dojemanja torej ločimo od doživljajev, oboji so akti ali pojavi z aktno intencionalnostjo, z neko usmerjenostjo na nekaj, česar ne zamenjujemo z materialno intencionalnostjo. Materialno intencionalnost določene vrste, namreč neko izlivanje k predmetu in njega omreženje, kažejo samo nekatera čuvstva, zato tu intencionalnost ne more biti čuvstvom bistvena. Odločitev glede spora o predmetnosti čuvstev je pa še tem težja, ker jih med doživljanjem ne moremo neposredno pozorno opazovati. Drage volje pa priznam Vebrovi psihološki klasifikaciji vrednot velikopoteznost, izvirnost ter močno privlačnost, dasi ni polagal nobene važnosti na drugače splošno znano razdelitev v prave in neprave vrednote. Podrobna nadaljnja analiza izkaže, da je z e m l j e d e l s k i s l o j «začetni in končni producent sploh vseh socialnih vrednot od najpreprostejše prijetnosti-neprijetnosti do najvzvišenejše verske svetosti — ničevosti», da je t o f u n d a m e n t a l n i s l o j tako v načinovnem pogledu kakor glede psihološko-fiziološke okolice produkcije ter glede socialne plati strukture njegove psihe.

Tretji, glavni del knjige posveča Veber v obsežnem pohodu sintezi družinsko-narodnega in slojnega socialnega vidika. Za izvršitev te sinteze mu služi kot vodilna misel: čim večja je psihološko-strukturna nezavisnost slojne produkcije, tem bolj dejansko sovpadajo slojni socialni vidik z družinsko-narodnim. Maksimalno nezavisnost svoje produkcije pa kaže ravno zemljedelski sloj, zato mu gre fundamentalni značaj z družinsko-narodnega stališča. To svojo glavno tezo dokazuje Veber prvič na podlagi historičnega argumenta: zgodovina izpričuje fundamentalnost zemljedelskega sloja v družinsko-narodnem pogledu. Drugič sloni dokaz na analizi, da zemljedelski sloj ni bil le edini začetnik kulturnega, to je specifično človeškega razvoja, temveč da je in ostane edina in potrebna osnova tega razvoja. Ta argument zove Veber slojno-teoretični argument, s katerim pokaže z vidika objektov borbo zemljedelskega sloja, segajočo do dna duše, za kruh, svobodo in vero, torej njegovo fundamentalnost z vidika objektov, slično pa tudi v načinovnem in okolišnjem pogledu. Zemljedelski sloj tvori neobhodni temelj za ostale sloje. Končno pokaže Veber s tretjim, mentalno-teoretičnim argumentom, z a k a j je zemljedelski sloj pričetek, pa tudi neobhodna nadaljnja osnova vsakterega kulturnega razvoja, kjer se previdno ozira na misli ruskega sociologa Sorokina (Ideologija agrarizma, v hrvatskem prevodu, v Zagrebu 1924), ter kaže na posebnost in fundamentalnost zemljedelske mentalitete in nje razmerje do vseh ostalih mentalitet. Ta lepi oris in razlaga osmorice nasprotnih mentalitet je nekaj povsem novega ter ne poznam kaj podobnega v tuji literaturi.

(Konec prihodnjič.) — S i m o n D o l a r.

André Lichtenberger: Moj mali Hlaček. S pisateljevim in založnikovim dovoljenjem prevel Jožef O v c a. Mohorjeva knjižnica 19.

Teškoče stoletje je sprožilo v Babilonu ob Seini nad 50 slovstvenih «izmov». Najrazličnejše se tolmači pač i m p e r i a l i z e m. Seillière in L. Estève čutita v njem zagovor razuma, Jean Muller poveličevanje navdušenja, Reboul prebujajo keltskega plemena, Canudo premoč zapadnega sveta, Sauvebois pa sen o francoski Evropi. Ako Florian-Parmentier prišteva Lichtenbergerja v omenjeno knjižno strujo, si jo vsekakor razlaga vobče kot idealistični prerod iz najnovejše dobe. André Lichtenberger, rojen 29. novembra 1870. v Strasburgu in danes muzejski ravnatelj v Parizu, nam ni docela neznan. V svečanu 1922. se je na svoji šetnji po Jugoslaviji oglasil tudi v Ljubljani s predavanjem, na kar je priobčil v dnevniku Victoire vrsto prikupnih člankov o naših

krajih. Tedaj so neke njegove drobnjave zagledale beli dan v tukajšnjih novinah. Prvo večje delo — *Mon petit Trott* — nagrajeno 1898, po Francoski Akademiji, pa nam je lani ponašil odličen kulturni delavec, skrit pod pohlevnim psevdonimom.

Lichtenberger ima precej literarne prtljage. Čisto na dnu kovčega leže družboslovne razprave, n. pr. *Socializem v 18. stoletju* (1895), *Socializem in revolucija* (1899). V *Alzaciji* (1912) ovaja razbornega folklorista ter umetnostnega zgodovinarja, ki je umel zbrati snopec znamenitosti iz rodnega mesta in okolice. Iste zemlje se je spomnil med drugim tudi v slikovitem romanu *Juste Lobel Alsacien*, ki sicer riše moderno mednarodno pacifistično družbo, naposled pa izzveni v odločnem domoljubju, prostem vsake deklamacije, nagnjenem bolj v ironijo nego v lirizem.

Kakor se cela četa raznorodnih romanopiscev zadnja leta puli za čim zanimivejše, izredne psihološke primere, tako tudi naš avtor rad poseže v to smer. Ali najbolj se mu posrečijo mladostni liki. «Hlaček» na priliko je vzor srčkane naivnosti, genljive dobrosrčnosti. Otroška duša je prikazana v ljubki obliki, ob kateri se bodo odrasli morda še bolj naslajali nego mladina sama. Ženski nasprotek mlademu junačku pa je *Petite Line*. Tudi *Notre Minnie* (1907) zavzema častno mesto v galeriji sodobne dece: živahna navihanka, v kateri se podzavestno budi božanska želja po nežnosti, žrtvovanju in velikodušnosti — sami znaki pristne ženskosti. Kako hrumí po mračnjaškem salonu svoje pobožne botre, premetava nje pohištvo in obenem nje načela, nastopa kot posrednica in tolažnica — vse to je prikazano z milino, čuvstvom, duhovitostjo. *Petite Madame* (1912) vsebuje začetna zakonska leta Jacquesa in njegove Jotte: njuna svatbena pot na italijanska jezera, spor s trmoglavo taščo in vdanim tastom, prepirčki, zapečateni s poljubom, rojstvo trinoškega frkolinčka — same prelestne, genljive, istinite sličice. Jesen prikazuje propadanje: simpatičen klubovec *Le Hertier*, hoteč omalovaževati zob časa, doživi kruto razočaranje; počasi mora «izpreči», pri čemer nam služi kot nauk vedre filozofije.

S temi in takimi umotvori je Lichtenberger predočil celo generacijo v posameznih razdobjih. Ali najrajši se vrača k dražestnim malčkom. Tako je pred malo meseci dal med ljudi *Des Enfants dans un jardin*. Četvero otrok snuje na vrtu pred očmi starca, vajenega dedkovati: prezreli svobodnjaški *Jean Pierre*, malenkostno nežna *Kikette*; bodoči epikur *Phyko*, neustrašni *Aleksander Debeli*. Vsi živi stvori so tu prostosrčno domači s stvarmi, tu se drami nagon pravičnosti in svojine itd.

Pa naj zadoščajo pričujoče vrstice kot uvod Mojemu Trottku, ki ga je prelagatelj oblekel v prikupne slovenske hlačke: niti osoren koščenec jih ne bo mogel kdové kaj brezasto gledati. Samo tu pa tam kaka nitka se jih še drži od tujega krojača, takó pridevnik «petit», ki po krivem izpodriva domačo pomanjševalnico, n. pr. majhen angel, mala jagnjeta, mali otroci (otročički) itd.

A. D.

Ivan Nevistić: *Ksaver šandor Gjalski*. Studija. Zagreb 1928. Izdanje «Vijenca». 96 str. v 8°.

Hrvatski slovstveni kritik in urednik «Vijenca» dr. Ivan Nevistić, ki je lani izdal impresije o srbsko-hrvatski moderni liriki «Lirika na bespuću», pripravlja široko zasnovano studijo «Hrvatski realizem». Poglavlje te studije je spis o Ksaveru šandoru Gjalskem, ki je izšel po jubilejnem letu «zagorskega Homerja», kakor so nekoč naivno kadili avtorju tudi pri nas znanih romanov

in novel iz zagorskega življenja. Fragmentarnost Nevistićeve studije o Gjalskem občuti bralec v tem, da Gjalski ni postavljen v svojo dobo in v sredino njenega slovstvenega življenja; s tega širšega, zaokroženega vidika bi se bolj videle tudi nekatere njegove pozitivne strani. To in pa primerjava z drugimi sodobnimi pisatelji je snov dveh posebnih poglavij omenjene studije. To je tudi razlog, da Gjalski v tem spisu ni celovit. Njegova osebnost stopa v ospredje le toliko, kolikor se neposredno zrcali v spisih. Avtor je pač le v zasilno izpopolnitev dodal na koncu v petitu biografske in bibliografske podatke. Nevistićev «Gjalski» ni tedaj celotna studija o Gjalskem, kakor je n. pr. A. Barca o Šenoi. To pa nikakor ne zmanjšuje vrednosti te knjige. Po svoji serioznosti, po avtorjevih literarno-kritičnih kvalitetah in po znanstveni obdelavi snovi je to ena najboljših slovstvenih studij v novejši hrvatski literaturi.

Nevistić ni impresiven in zato subjektiven kritik; njegov «Gjalski» je plod temeljitega in metodičnega proučevanja. Spise K. S. Gjalskega je razdelil po temah in problemih v pet skupin, ki jih zapovrstjo obravnava, na kar preišče jezik in slog, način konstrukcije romanov in novel ter vpliv Turgenjeva kot najjačjega med vsemi; spojivši vse poteze, dobi na koncu jasen literaren profil. Nevistićeva analiza je večša, obravnavanje predmeta živahno, nikjer suhoparno, tako da je studija mikaven in prepričevalen spis. Gjalski je sicer izgubil marsikak doslej popularen epiteton ornans, zato pa je po Nevistiću njegovo literarno mesto določeno ostreje in pravilneje nego je bilo dosihdob. To mesto objektivno ni kdo vé kako visoko, saj je Gjalski manj izviren kot so trdile površne sodbe. Ta epigon Turgenjeva je po Nevistiću «romantik realizma», slab konstruktor v romanu in noveli, subjektiven, lektiri in družabnim predsodkom podvržen opazovalec svojega časa, enostranski v idealiziranju preteklosti, lirik in sentimentalec brez večje globine.

Po tej studiji I. Nevistića pričakujemo z velikim zanimanjem in z najboljšimi nadejami njegov «Hrvatski realizem».

B. B.

Niko Bartulović, More u našoj književnosti. Biblioteka Jadranske Straže. Svezak 3. Str. 40.

Jadranska Straža je izdala to živahno pisano študijo Nike Bartulovića, ki je izšla leta 1925. v «Srpskem književnem glasniku». Pisec je podal pregled pomorskih motivov v hrvatski, srbski in slovenski književnosti od najstarejših dni do danes. Pripoveduje, kako je morje s svojo lepoto, silo in strahoto, s svojim neizmernim bogastvom vplivalo na domišljijo poetov in pripovednikov. To je prvi poizkus te vrste in je spričo priznane književne kulture Nike Bartulovića zadovoljivo uspel. Hvale vredno je, da pisec jemlje v poštev tudi slovensko slovstvo. Omenja Prešerna, Jenka, Gregorčiča, Aškercu, Medveda, Ketteja, Župančiča, Grudna, Samca.

Knjižnica «Jadranske Straže» ima prikupen propagandni namen: vzbuditi zanimanje za naše morje. Bartulovićeva literarna študija utegne širše kroge vzpodbuditi tudi k zanimanju za našo književnost. Zato je to delce vredno, da opozorimo nanj slovensko čitajoče občinstvo, zlasti učiteljstvo, ki v šoli češče govori o morju. Bartulovićeva študija pa bi v tej izdaji mnogo pridobila, če bi se ji priključila antologija najlepših pesmi o morju. Čudimo se, da «Jadranska Straža» ni izdala dvojnega zvezka s to študijo in s cvetoberom naše pomorske poezije. Tako antologijo bo morala prej ali slej objaviti v posebnem zvezku.

B. B.